

Omfattende undersøkelse av barneverns klienter

I undersøkelsen Det nye barnevernet har foreldre med barn i barnevernet svart på en rekke spørsmål. Ett av funnene er at gutters vansker vurderes som mindre etter at de er fylt 16 år, mens det motsatte gjelder for jenter.

Av Willy Lichtwarck, seniorforsker og professor ved Nordlandsforskning/Universitetet i Nordland

Det nye barnevernet (DNBV) er et forsknings- og utviklingsprosjekt som startet i 2008, og avsluttes i 2014. Prosjektet er et samarbeid mellom Høgskolen i Sør-Trøndelag, Høgskolen i Lillehammer, Nordlandsforskning og følgende tolv kommuner/bydeler: Bodø, Rana, Gjøvik, Ringsaker, Vestre Toten, Kristiansand, Stavanger, Sandnes, Molde, Midtre Namdal, og bydelene Midtbyen og Heimdal i Trondheim kommune. I tillegg samarbeider prosjektet med Barne-, familie- og ungdomsdirktoratet.

Prosjektet er delt i tre faser. Den første fase er en spørreundersøkelse som ble besvart av 715 foreldre med barn i barnevernet. Den andre fase er kvalitative intervjuer med foreldre, barn og barnevernsarbeidere. Blant annet har vi brukt livsløpsintervju som metode i ett av intervjuene med foreldrene. I

Denne artikkelen presenterer data fra prosjektets fase 1. Stadig flere familier kommer i kontakt med barnevernet. Vi trenger å vite mer om disse familiene, fordi registerdata basert på kommunenes rapportering i forbindelse med Barnevernsstatistikken, ikke kan gi en tilstrekkelig oversikt over barnevernets brukere eller tiltakene de får. Forskningsprosjekter og evalueringer av ymse slag har ofte avgrenset formål. De gir ikke et helhetsbilde. Utviklingen i barnevernet i seinere år har gått i retning av at man vektlegger samarbeid med familier som sliter. Barnevernets tiltak skal være effektive og kunnskapsbaserte. En hemsko i denne forbindelse er at vi ikke vet nok om forholdet mellom familienes behov og barnevernets innsats i form av tiltak. Dette er et tema som bare kan belyses med representativt forskningsmateriale av såpass omfang at det lar seg gjøre å dele brukerfamilier opp i kategorier ut fra de empiriske funnene. I praksis vil oppmerksomhet rundt behov og tiltak medføre et temmelig bredt utvalg av relevante variabler som tas med i undersøkelsen.

Hensikten med surveyen var derfor å framskaffe et representativt materiale som kunne belyse levevilkår og tiltak gitt fra barnevernets side i familier som har kontakt med kommunale barneverntjenester. Materialet skulle også gi en plattform for nærmere undersøkelse av brukerfamilier i prosjektets annen fase.

«Barnevernets tiltak skal være effektive og kunnskapsbaserte.»

intervju med barn fokusere vi på deres hverdagsfortellinger. I prosjektets tredje fase vil vi sammen med de kommunen som er med, forsøke å omsette den kunnskap som fase 1 og fase 2 har generert til praktisk handling.

I GODE HENDER: Stadig flere familier kommer i kontakt med barnevernet. Nå kartlegges klientenes behov i en omfattende undersøkelse kalt Det nye barnevernet. Illustrasjonsfoto Colourbox.

Jenter større belastning enn gutter

Foreldre forteller at jenter har større problembelastning enn gutter. Mønsteret er at jenter tilskrives større problembelastning med alder. Guttenes vansker vurderes som mindre etter 16-årsalder. 12 prosent av barn på 6 år har ifølge foreldrene dårlig sosial fungering, og det gjelder begge kjønn. Prosentandelen øker til 43 prosent for jenter som er 16 år og 27 prosent for gutter i samme alder. Disse funnene er litt oppsiktsvekkende vurdert i lys av stereotype oppfatninger om barn og ungdom i barnevern. En tenker gjerne på gutter som utagerende og «vanskelige». I seinere år har en riktignok vært oppmerksom på økt rusbruk og risikofølelse blant tenåringsjenter, men foreldres vurderinger i denne sammenheng kan også avspeile kjønnspsi-

TRØBBEL I TENÅRENE: Jenter får større problemer med alderen, mener mange foreldre som har deltatt i spørreundersøkelsen Det nye barnevernet. Illustrasjonsfoto Colourbox.

fikke forventninger. Enda en faktor som kan spille inn her, er at jenters vansker får mindre oppmerksomhet, slik at tersklene for å få hjelp er høyere for dem. Dette har vært drøftet i forbindelse med tilgang til hjelp i forbindelse med psykiske vansker. Utagerende atferd hos gutter skaper bry og tiltrekker oppmerksomhet, mens internaliserende vansker som er hyppigere hos jenter, lettere blir oversett.

Helse synes å ha stor betydning for foreldres vurdering av unges fungering. Bare en tredjedel av barn og unge har god fysisk og psykisk helse, ifølge foreldre. En femtedel er kategorisert som «middels» og hele 46 prosent som «dårlig». 56 prosent av jentene og 45 prosent av guttene er kategorisert som dårlig i 16-årsalderen. Tilsvarende prosentandeler for 6-årsalderen er 28 for gutter og 18 for jenter. Hva angår psykisk helse, har 16 prosent av barna i utvalget fått en psykiatrisk diagnose. Dette er en lav andel sett i lys av funn fra norsk og utenlandsk epidemiologisk forskning, som ville gi et anslag på minst 40–50 prosent forekomst av psykiske vansker som trenger behandling og oppfølging for barnevernbarnas vedkommende. I tillegg var det 20 prosent av barna der foreldrene mente at barna hadde psykiatriske vansker som burde vært diagnostisert.

Foreldres problembelastning

Foreldres vansker i bredere forstand (psykososiale vansker heller enn vansker/trekk som kan innebære risiko for barna), er ikke blitt gjenstand for systematiske studier i barnevernforskning. Flertallet i utvalget (61 prosent) hadde opplevd tre eller flere av stressorene i løpet av de to siste årene. 16 prosent hadde opplevd fem eller flere. De med meget stor belastning kjennetegnes først og fremst av sykdom – især psykiske problemer – og konfliktfylt familieforhold og arbeidsledighet. Vansker som har vært kjent som «tunge» med bakgrunn i sosialpsykologisk forskning i mange år (tap av pårørende, flytting, samlivsbrudd), veier ikke så tungt for barnevernforeldre sammenliknet med psykiske vansker og familiekonflikter. Bekymring for barna er også framhevet, men dette forekommer ganske ofte også hos dem som rapporterer mindre belastning samlet sett.

Det er grunn til å anta at foreldrenes psykososiale belastninger og mestring av foreldrerollen vil ha konsekvenser for barnas fungering. I datamaterialet er det ikke uten videre mulig å fastslå årsakssammenheng, men det er mulig å undersøke om det er noen samvariasjon mellom foreldrenes belastninger og mestring, og barnas fungering. Analyser viser at både for foreldre med liten og stor psykososial belastning,

er det en sammenheng mellom barnets fungering og mestring av foreldrerollen. Likeså er det større andel barn som fungerer godt hos foreldre med liten psykososial belastning sammenliknet med dem som har stor psykososial belastning. Det er også et tydelig samspill mellom psykososial belastning og mestring av foreldrerollen. Det viser seg at høyeste andel barn som fungerer dårlig (55,4 prosent) er hos foreldre med stor psykososial belastning og dårlig mestring av foreldrerollen. Motsatt er høyeste andel barn med god mestring (55,8 prosent) hos foreldre med liten psykososial belastning og god mestring av foreldrerollen.

Behov

DNBV-surveyen var basert på opplysninger og vurderinger gitt av foreldre, og det kan være aktuelt å stille spørsmål om hvor pålitelig disse opplysninger er, og om funnene i undersøkelsen kan bære preg av ulike former for bias, med for eksempel nedtoning av problematiske og vanskelig forhold. Dette virker for oss lite sannsynlig, fordi funn på ulike områder har en klar intern konsistens. For eksempel foreldre med store psykososiale belastninger, som har barn med det de oppfatter som dårlig fungering, er de som oftest rapporterer om utfordringer i forhold til mestring av foreldrerollen. Foreldrenes vurdering av barnas psykisk helsetilstand stemmer godt med hva vi ville vente ut fra epidemiologiske funn.

En tenker gjerne at problemer hos barn og unge, og vansker foreldre opplever, henger sammen. DNBV materialet viser ingen korrelasjon mellom barnas fungering og foreldres psykososiale byrder. Det finnes mange foreldre som rapporterer få psykososiale stressorer, som oppgir at barnet deres fungerer dårlig. Det omvendte finner vi også: barn som foreldrene mener fungerer middels bra eller til og med meget bra, selv om disse foreldre rapporterer mange stressorer. Bare i 16 prosent av familiene rapporteres både store fungeringsproblemer hos barn, og mange stressorer hos foreldre.

Som nevnt er det bare en sjettedel av barn og unge i materialet som har en diagnostisert psykisk lidelse, og dette kan ikke betraktes som annet enn tegn på alvorlig underdekning av behovene, på linje med situasjonen som kommer fram i undersøkelser fra andre land. Multivariat analyse av vårt materiale har vist at foreldres persepsjon av psykiske vansker hos sine barn og unge, er klart den mest utslagsgivende faktor når foreldre svarer at barn og unge har behov

for hjelp. Sett i lys av dette er underdekning av behovet for diagnose, og dermed eventuell behandling og oppfølging beklagelig i dobbelt forstand. Mange barn og unge får ikke den hjelp de trenger. I tillegg blir barnevernets muligheter for å møte behovene på et område som er svært viktig sett fra foreldrenes side, betydelig svekket.

Drøfting

Hva angår levekår og familienes bakgrunn og økonomiske vilkår, kan en se likhetspunkter mellom våre funn og funnene fra Clasen og Kristoffersens (2008). DNBV-surveyen viser at familier der foreldre har lav yrkesmessig status eller svak eller ingen forankring i arbeidslivet, er overrepresentert blant barnevernets brukere. Tre fjerdedeler av familiene har lav sosio-økonomisk status. Over halvparten har ikke inntekt fra arbeid. Mange foreldre mangler videregående eller høyere utdanning. De fleste av barna bor ikke sammen med begge foreldre. Det er imidlertid viktig å ha i mente at en del familier fra andre sosiale lag får hjelp fra barnevernet. Problemene som rammer disse kan være alvorlige, med høy grad av konflikt og

«Kanskje er tiden inne for å drøfte et mer utvidet barnevernsbegrep?»

store påkjenninger for foreldre og barn. Barnevernet kan bli trukket ganske seint inn i slike familier, når problemene har virkelig tatt tak. Mangel på sammenliknbart materiale fra barnevernet på 80-tallet og tidligere gjør det umulig å si om flere brukere fra middelklassen finnes i barnevernet enn før.

Utvidelsen av barnevernet i seinere år har først og fremst ført til rekruttering av flere familier fra marginale grupper. Noen mottar kun ulike former for avlastningshjelp og begrensede økonomiske ytelser, men langt flere får tiltak som tar sikte på å støtte familiefungering og sikre barn.

En kan stille spørsmål om barnevernet er den riktige instans som skal svare på disse foreldrebehov. Vårt materiale gir mange eksempler på situasjoner der barnevernet har gitt hjelp etter at NAV og den kommunale helsetjeneste ikke har gitt familien noe tilbud. Kanskje er tiden inne for å drøfte et mer utvidet barnevernsbegrep? ■